

Ion Ianoși

Internaționala mea
Cronica unei vieți

POLIROM
2012

66

Anul 1960 a adus pentru Secția de Știință și Cultură o schimbare importantă: eliminarea lui Pavel Țugui din fruntea ei.

Calitatea sa de membru supleant al CC, datând din 28 decembrie 1955, a fost suspendată pe 25 ianuarie 1960. Ca instructori fără funcții, nu aveam de unde să aflăm despre ancheta căreia l-a supus Comisia Controlului de Partid. Ne-am dăruit abia la sfârșitul Congresului al III-lea al PMR, în 25 iunie, când, pe lista membrilor supleanți, locul lui a fost atribuit colegei noastre Elvira Cincă, șefa Sectorului de învățământ universitar și pedagogic.

(Circula următoarea „poveste”: Cincă nu fusese nici măcar delegată la Congres; făcea parte din grupul de activiști chemați să-i asiste pe delegați; pe neașteptate a fost invitată să participe la ședința închisă de alegere a organelor de conducere; prilej cu care și-a auzit citit numele de membru supleant pe lista supusă votului. În orice caz, a îndeplinit această calitate până pe 23 iulie 1965, când Congresul al IV-lea, rebotezat Congresul al IX-lea al PCR, n-a mai reales-o. În ciuda noii ei poziții, a continuat să-și conducă, ca și până atunci, sectorul, până în noiembrie 1966, din decembrie fiind numită șefa grupului de instructori pentru îndrumarea activității organizației de pionieri, de astă dată în cadrul Secției de Învățământ – posturi de partid relativ minore.)

Țugui a fost scos din șefie pe 25 octombrie 1960. I-a luat deocamdată locul unul dintre foștii adjuncți, Vasile Dinu.

În funcția pe care o îndeplinise, Țugui s-a purtat bine și cu mine, și cu ceilalți subalterni. Nu ridica vocea, nu avea accese de isterie (precum Ionel Roșianu). Arăta bunăvoință instructorilor, la nevoie îi și ajuta.

Țin minte o singură dată când m-a bruscat pe nepregătite, în 1959. M-a chemat la el, îl avea în audiență pe B. Elvin (dat afară anul anterior de la *Viața Românească*). M-a apostrofat: pentru ce i-am oprit textul tovarășului Elvin? Habar n-aveam despre ce vorbea. Apoi mi-am dat seama că nu voia decât să se disculpe prin altcineva în fața interlocutorului, găsind un țap ispășitor. Trebuie să fi fost vorba de un studiu din sau de întreaga monografie *Anton Pavlovici Cehov*. Cărțile nu intrau însă decât incidental în atribuțiile noastre. Apariția volumului în 1960 – imi va preciza „Bebe” Elvin – o va obține Alexandru Mirodan, printr-o scrisoare trimisă lui Paul Niculescu-Mizil.

Am rămas cu sumare cunoștințe despre parcursul străbătut de Țugui. El personal imi va detalia și ce i se imputase atunci, și cum s-a descurcat în continuare.

Era cu șapte ani mai în vârstă decât mine. Se născuse la Vicovul de Jos, județul Suceava, și urmase Școala normală la Cernăuți. A intrerupt Facultatea de Drept din Iași, în anul III, rămânând deocamdată doar cu Universitatea de Partid „Ștefan Gheorghiu”.

A lucrat ca instructor la CC, a condus un sector, a fost locțiitor al ministrului Culturii, șef de secție, în paralel, timp de doi ani, șef de catedră la Universitate.

O scrisoare anonimă către conducere și o altă întâmpinare, din partea unui coleg de școală, i-au adus învinuirea că, la Cernăuți, în anul de învățământ 1941-1942, participase la o serbare a elevilor, inițiată de „Frățiile de Cruce”, susținând și alte manifestări ale acelei organizații legionare interzise, după rebeliune, de către regimul Antonescu. I s-a reproșat și sprijinul acordat lui Petru Dumitriu pentru o excursie cu mașina, la începutul anului 1960, soldată cu trecerea acestuia din Berlinul de Est în Berlinul de Vest și solicitarea azilului politic. Ancheta condusă de Dumitru Coliu s-a finalizat cu eliminarea lui Țugui din toate funcțiile deținute și excluderea din PMR.

Ministrul Învățământului i-a propus să-și reia studiile întrerupte la Drept. El a preferat Filologia din București, pentru care a primit aprobarea și ale cărei cursuri le-a urmat la „fără frecvență”, din 1961 până în 1965, încheind-o cu o lucrare de licență consacrată romanelor călăresciene. Între timp, a predat la o școală generală din Băneasa. Cu diploma obținută a fost, un an școlar, profesor la Liceul „Gheorghe Șincai”. Înființându-se Universitatea din Craiova, l-au angajat acolo lector suplinitor; și a parcurs toate treptele prescise, de lector titular, conferențiar, profesor, susținându-și doctoratul – tot din domeniul literaturii române, ca specialitate. A fost sprijinit la universitate de Eugen Negrici.

Fiind la Craiova, i s-a redeschis dosarul de cadre. A fost confruntat cu acel coleg de școală care îl învinovățise de prolegionarism, acuza dovedindu-se nefondată. A fost reprimat în partid în 1968, fără a mai părăsi activitatea universitară și publicistică.

Comentarii personale

De când am lucrat în subordinea sa, am fost martorul unor tentative întreprinse de Pavel Țugui în sprijinul culturii române și al reprezentanților ei de frunte. Desigur, a dus la îndeplinire indicațiile ce i se trasau – dar când și când puteam intui că, dintre superiori, lui Leonte Răutu anume i se supunea mai mult de nevoie decât de voie. Fără a avea posibilitatea să-i pătrund subteranele atitudinilor și actelor, cu laturile lor contradictorii, rețin fie și numai „atmosfera” pe care o patrona în secție, una lipsită de morgă autoritară, permițându-ne o marjă de autonomie în acțiuni.

Nu s-a folosit de poziția și influența sa pentru a urma, în paralel, studiile universitare și de aspirantură – probabil și din prudență, ca nu cumva să i se impute trafic de influență, în orice caz deosebindu-se de alți activiști, dispuși la asemenea tranzacții în folos propriu.

După cădere, a dovedit multă îndărjire în a-și statornici, deloc lesnicios, competența profesională. Din anii '70 a început să publice; din anii '90 și-a adăugat volumelor personale „dosare” ample consacrate unor scriitori (Arghezi, Blaga, Călinescu) și compozitori. Pentru acestea, a valorificat și fosta sa experiență în conducere, inclusiv documentele puse la păstrare și însemnările zilnice din zeci de caiete. Unii recenzenți cred că prea și-a subliniat contribuțiile personale în salvagardarea unor creatori, trecând sub tăcere cedările inverse.

Chiar dacă așa ar sta lucrurile, mărturiile cu privire la avaturile parcurse de eminenți intelectuali contribuie la reconstituirea epocii.

Nu uit nici prestația doamnei Stela Țugui, care, după căderea în dizgrație a soțului ei, s-a angajat, din toamna anului 1961, bibliotecară la facultatea noastră. A lucrat la sala de lectură rezervată profesorilor. Absolventă de Limbă străină, se descurca ușor și în noianul cărților de filosofie pe care le avea de gestionat. Era mereu disponibilă, amabilă, săritoare. De îndată ne aducea la masă volumele pe care i le ceream; la nevoie ni le și împrumuta acasă. I-am păstrat amintiri bune.

După Țugui, ne-a părăsit Tiberiu Utan. În ultima perioadă și-a cumulat munca din sector cu cea de redactor la *Luceafărul*. Apoi a fost trimis redactor-șef la *Gazeta literară*; de bună seamă avea mai mare încredere politică în el decât în Paul Georgescu, fluctuant în umori, cu ieșiri uneori imprevizibile.

Tiberiu, sau „Tibi” se născuse într-o comună maramureșeană, cu tatăl învățător; scria poezii, era trup și suflet legat de cultura română, în general, de cea transilvăneană, cu deosebire.

Era prieten mai mult cu Simion decât cu mine. Utan și Simion împreună plecaseră la Institutul de Literatură din Moscova, împreună îl absolviseră, împreună intraseră, la întoarcere, în secție.

Prieten vechi, își permitea cu Tibi diferite șotii. Am asistat la una din ele. „Simionel” ticluise o scrisorică, în care o fostă colegă rusoaică de studii îl soma să-i plătească, în fine, cuvenita pensie alimentară pentru copilul zămislit, chipurile, pe vremea studenției. Tiberiu avea o fire închisă, nu ni se prea dezvăluia, rar pomenea câte ceva de antecedente sale, în nici un caz despre aventurile galante pe care, în atmosfera libertină din Institutul „Maksim Gorki”, ar fi putut să le aibă și studenții români. Scrisoarea a nimerit, într-o bună dimineață, pe biroul lui. I-am urmărit reacția. A fost cât se poate de crispată. După ce l-a lăsat un timp să se perpelească, Simion i-a dezvăluit făcătura. A rămas ofuscat destulă vreme. Nici ulterior n-am aflat pe ce date se bazase plastografia; dar chiar dacă existase vreun temei al ei, Tibi se ferea din răspuțeri să-l afle vreodată soția lui „Lucica”, Lucia Olteanu. De-ale tinereții!

Relațiile cu el ca redactor-șef la *Gazeta literară* au devenit oficiale. Chiar și după ce eu mă voi retrage la Universitate, iar el va ajunge director la Editura Tineretului și la Editura „Ion Creangă”, ne vom vedea incidental: nu făceam parte din grupul literaților moscoviți – Domokos, Ioan Grigorescu, Toma-George Maioreșcu, Sălcudeanu, Simion, Utan –, care se reuneau frecvent, spre a-și depăna amintiri comune și a schimba păreri legate de munca lor actuală, la CCES, edituri și reviste, în cinematografie și literatură.

Tiberiu Utan a mai publicat volume de versuri, bine primite de public și de recenzenti. A murit în 1994.

Șef al Sectorului de literatură a fost, între 1961 și 1965, Constantin Drăgoescu. Provenea din Oltenia, ca fost muncitor cu un dosar de cadre beton. L-au readus din fruntea Sectorului edituri al Secției de Propagandă și Agitație, evident spre a-și îmbunătăți „compoziția socială”. A fost mereu activistul politic prin definiție.

Era masiv, predispus la îngrășare, cu o față rotofeie, îmbujorată, deseori zâmbitoare. Fără cunoștințe de specialitate, umbla prin literatură ca elefantul între porțelanuri. Totuși, temperamentul bonom îl apăra de gafe prea gogonate. Pe subalterni ne-a adoptat instantaneu. Se încredea în judecata noastră de „specialiști”. Niciodată nu ne-a tras în piept. Îi plăcea să bem împreună un pahărel după încheierea serviciului; nu se cherchelea, în schimb se lăuda copios cu succesele pe care le repurtase.

Un timp, va prospera, într-adevăr, în cariera sa politică. Sub Ceaușescu, va deveni membru în CC timp de un deceniu; între timp – doi ani, prim-secretar PCR la Mehedintți, îndelungă vreme secretar cu propaganda la Gorj, apoi președinte al Consiliului județean Dolj. În cele din urmă l-au trimis să conducă instituțiile culturale, tot din Gorj. În ultima calitate, ne-a dus cu mașina, pe Janina și pe mine, aflați într-o vizită la Tg. Jiu, la Mănăstirea Tismana. Gonea de parcă ar fi concurat într-un raliu. Era tot o formă a afirmării de sine. Întru confirmare, călugării l-au întâmpinat cu plecăciuni și ne-au ospătat cu gustoase feluri de post. Totuși, Costică înțelegea, cu mintea, că e marginalizat, la un pas de sfârșitul politic. Suferea și de boli, îl asaltau neînțelegeri familiale. În momente de sinceritate, ne mărturisea amărăciunile publice și private. Dar bruma de putere îi mângâia în continuare orgoliul.

Nu l-am mai întâlnit după aceea.

67

Alexandru Simion merită, din punctul meu de vedere, o atenție specială.

A fost prietenul meu drag. M-am apropiat de el tocmai în acei ani. După care, despărțindu-ni-se drumurile, prietenia noastră n-a încetat, ci s-a adâncit. Și a durat până la capătul zilelor sale.

Nu simt nevoia să-l evoc numai din motive subiective, dar și fiindcă a rămas, pentru cei care l-au cunoscut îndeaproape, un model de cinste. Știu de la foștii colegi literați că, la amintitele lor reuniuni, ceilalți vedeau anume în el etalonul de comportament, după el se măsurau; când careva ceda vreunei ispite, de blânda lui dezaprobare se temea cel mai mult.

Și mai am un motiv să-l evoc. Dintre cunoștii mei, cu deosebire el ar trebui să-i oblige pe inflexibili anticomuniști să-și revizuiască poncifurile presupus universal valabile; și să caute să disocieze oameni și oameni, atitudini și atitudini, vieți și vieți: o mlădiere a judecăților, pentru care deocamdată, la noi, nu sunt nici dispuși, nici pregătiți.

Nu mă limitez la anii parcurși împreună în Sectorul de literatură. Întrucât ne-am cunoscut și apropiat însă acolo, din acest punct îmi notez observațiile, anterioare și ulterioare, asupra destinului său.

Își va semna cărțile: Al. Simion. În actul de naștere stătea scris: Solomon Simon. Soția îl va numi „Simion”, rudele – „Nică” (de la „Solomonică”), Janina – „Simionel”.

Tatăl lui se numea Avram, mama – Etel, sora – Fanni, frații mai mari – Leib și Herșcu. Ei au supraviețuit mizeriei în această ordine. Trei nou-născuți muriseră de inanție, frig și boli. Solomonică era al șaptelea copil, cel din urmă, născut pe 26 iunie 1925. (În continuare numai pe el îl voi numi Simion, cu toate că și Leib/Leru va purta acest nume. În orice caz, nimeni dintre cunoscuții comuni nu-i spunea Alexandru.)

Contrar prejudecății că n-ar fi existat muncitori evrei, Avram Simon a trudit la joagărul fabricii din Bacău a industriașului ultrabogată Filderman. Și patronul, și ultimul dintre angajații săi erau evrei; fără vreo altă legătură decât aceea dintre „exploatare” și „exploatat”.

Termenii nu corespund doar sloganului marxist. Părinții Simon, cu odraslele decedate și cu cele supraviețuitoare, au trăit într-o baracă de lemn din curtea fabricii. În locul lefii ce li se cuvenea, primeau anual lemne de foc și câțiva saci de mălai, ambele supraevaluate. Copiii au crescut cu mămăligă ca hrană de bază. Bani nu au văzut.

Avram era analfabet, credincioasa Eta recita de sărbători pasaje din Toră ori din rugăciuni. De copii nu s-a lipit mai nimic din iudaism. Au crescut printre muncitori, s-au plimbat pe malul râului Bistrița, un timp au lucrat și ei ca lucrători tâmplari. Au urmat studii elementare și liceale.

Leibu, viitorul Leru, s-a angajat de tânăr în lupta comunistă ilegală. Solomonică l-a urmat. Până aici, schema „de clasă” funcționa.

Leru a fost arestat, condamnat, închis. A făcut detenție șapte ani, la Doftana, unde l-a prins cutremurul din 1940, care a deteriorat grav închisoarea. După care l-au deportat în lagărul de la Vapniarka (Ucraina). Aici a cunoscut-o pe Ghizela, pentru intimi Ghizi, viitoarea lui soție, deținută la secția „femei”. N-au paralizat, ca atâția, în urma mazării furajere primite ca hrană. Au scăpat, în 1944, grație unei întorsături aproape miraculoase, deseori evocată de către supraviețuitori: colonelul șef de lagăr i-a adus în marș forțat prin Transnistria și Basarabia, invocând în fața unităților germane care le ațineau calea un inexistent ordin de evacuare; și i-a depus teferi în Tg. Jiu, unde au fost internați, până la întoarcerea armelor. (Foștii deținuți vor înainta noilor autorități o petiție, cu solicitarea unei pensii pentru colonelul care i-a salvat, de care acesta va și beneficia tot restul vieții.)

Fratele mai mic i-a urmat calvarul, într-o variantă nu atât de grea și lungă. Încă adolescent, a fost arestat, judecat, condamnat. A stat închis până la „Proclamația regală” din 23 august. În celula umedă s-a îmbolnăvit de tuberculoză și, neștiutor, s-a expus în curtea închisorii soarelui dogorător de vară. La eliberare i s-a administrat un *oleatorax* (ulei injectat – alternativă la *pneumotorax*), care i-a comprimat plămânul bolnav, stopând răspândirea bolii. Toată viața a suferit de maladii ale căilor respiratorii. Într-o asemenea criză târzie, un medic a vrut să-i extragă uleiul pietrificat din plămânul nefuncțional, dar specialiștii fiziologi au refuzat.

După cum Leru nu le va relata ficelul anii de pușcărie, mezinul îi va trece și el sub tăcere pe ai săi. Colegii din secție mult timp nici măcar n-au bănuț că fusese închis. În CV-uri sărea peste activitatea din ilegalitate și

detenție. Oricine se poate convinge din Dicționarele alcătuite de Zăciu, Papahagi și Sasu (volumul IV, 2002) ori de Sasu singur (2006), în care, în schimb, îi sunt scrupulos enumerate muncile politice prestate la CC și CCES. Nu dorea nici să se laude cu ceea ce *anterior* fusese considerat un act de vitejie, dar nici să acopere ceea ce *ulterior* trecea drept culpă.

A urmat trei ani Dreptul la Iași, cinci ani – Institutul „Maksim Gorki” la Moscova. Acolo dorea să se pregătească pentru critica literară; a virat însă spre proză, la sfatul și sub îndrumarea dascălului lor iubit, povestitorul Konstantin Paustovski – pe care și el, și colegii lui nu încetau să-l venereze și să ni-l evoce.

În povestirile lor reapăreau multe nume cunoscute din anii '60: Bella Ahmadulina, Evgheni Evtușenko, Fazil Iskander, Naum Korjavin, Robert Rojdestvenski, Vladimir Solouhin, Andrei Voznesenki – și, desigur, Kirill Kovaldji, originar din Basarabia, care vorbea româna, scria în rusă și apărea des la București spre a impulsiona legăturile literare româno-ruse.

Pe Simion l-a ajuns din urmă moscovita Inessa. S-au căsătorit. Leru le-a pus la dispoziție o cameră în apartamentul său din Strada Londra, colț cu Haia Lifschitz (ulterior Rozelor și, în fine, Washington). Inessa era frumoasă, cultivată, rafinată. Dar își ducea zilele precum o „domniță leneșă pe canapea”, cât era ziua de lungă citea la pian. A refuzat să învețe românește. Încet-încet căsnicia s-a destrămat. În final, ea s-a întors acasă, s-a recăsătorit, a întrerupt orice legătură cu primul soț. Simion o va reintâlni, după decenii, într-o călătorie la Moscova: scufundată în mistica pravoslavnică. A încercat să-l atragă de partea credinței și obiceiurilor ei: slujbe, rugăciuni neîntrerupte, lectură numai de cărți bisericești, un vegetarianism strict, menit să salvgardeze ființele vii. Toate astea nu-i erau pe potrivă.

Mai demult, se mutase în două cămăruțe dintr-un bloc recent construit, lângă Televiziunea veche. Pereți ca de carton, prin care auzea orice se petrecea în apartamentele alăturate, fiecare vorbă, fiecare ieșire la closet. A reușit să se mute într-un apartament spațios, din penultimul bloc-turn la marginea Parcului Floreasca. Locuia împreună cu Florica, a doua soție, de profesie asistentă medicală, și cu fiul lor Mircea.

Când am părăsit sectorul, am încercat să-l conving să facă la fel. Din inerție a rămas instructor până în 1971, acceptând să fie apoi transferat funcționar la Consiliul Culturii și Educației Socialiste. A zăbovit acolo până în 1985. Formal, nu mai existau nici supervizarea artei și literaturii la CC, nici Direcția Presei, de fapt CCES fusese însărcinat să le suplinească. Un timp șefii i-au încredințat cinematografia, ulterior câteva dintre revistele literare de care se ocupase și la Secție.

Am continuat să-l îndemn să plece. I-am propus să-l iau la facultate, să se ocupe de estetică, să-și susțină doctoratul. La un moment dat a încercat să se mute redactor la *România literară*, unde îl cunoșteau bine, fiindcă săptămânal le citea șpalturile și făcea tot posibilul, în conciliabule cu adjunctul Gabriel Dimisianu și secretarul general de redacție Roger Cîmpeanu, să salveze tot ce se putea salva. Cel care l-a convins să rămână a fost Dumitru Ghișe, vicepreședinte al CCES, care îi aprecia seriozitatea și echilibrul. A rămas